

УДК [37.091.39:004.738.5]:811.161.2
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/29.209312>

Лариса БІДЕНКО,
orcid.org/0000-0001-9128-5678
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри мовної підготовки іноземних громадян
Сумського державного університету
(Суми, Україна) l.bidenko@drl.sumdu.edu.ua

Ганна КИСЕЛЬОВА,
orcid.org/0000-0002-0385-3215
старший викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян
Сумського державного університету
(Суми, Україна) h.kyselova@drl.sumdu.edu.ua

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

У статті наведено практичний досвід використання електронних ресурсів на початковому етапі навчання української мови як іноземної.

Велика кількість освітніх платформ та застосування нових методик змішаного чи дистанційного навчання поки що не дозволяють вивести на високий рівень вивчення української мови як іноземної, оскільки відсутні якісні навчальні матеріали у вигляді інтерактивних посібників, готових для використання під час самостійної роботи студентів, розміщених в Інтернеті уроків, додаткових інтерактивних матеріалів.

У статті подано аналіз наукової та дидактичної літератури з проблеми дослідження. Зазначається актуальність вивчення психолого-педагогічних аспектів використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), розроблення фундаментальних основ теорії педагогічної системи та інноваційних процесів, широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій у лінгвістиці.

Авторами статті подана спроба осмислення, створення і включення у навчальний процес нових засобів, а саме різноманітних електронних ресурсів у процесі вивчення української мови як іноземної на початковому етапі. Шляхом аналізу набутої інформації щодо удосконалення методичної теорії подана спроба описати застосовану методику відповідно до нових умов навчання.

Велика увага методистів, викладачів-практиків прикута до навчання в онлайн-режимі, т. зв. e-learning, з використанням інтерактивних технологій. Ідеться про такий спосіб здобуття умінь та навичок, за якого навчання відбувається шляхом взаємодії студента з комп'ютерними ресурсами. У статті наведено приклади застосування викладачами кафедри мовної підготовки іноземних громадян СумДУ інтерактивного навчально-методичного комплексу з «Української мови як іноземної», зазначено можливості відкритих і доступних програмних засобів навчання, подані зразки завдань та вправ.

Автори статті дійшли висновків, що широке застосування ІКТ у процесі викладання української мови як іноземної не тільки дозволило розширити діапазон компетенцій студентів, але й призвело до створення нового напрямку електронної або комп'ютерної лінгвістики. Інтеграція ІКТ у навчальний процес на початковому етапі вивчення мови сприяє формуванню не тільки мовних, але й міжкультурних, соціокультурних компетенцій, підвищує мотивацію студентів.

Ключові слова: комп'ютерна лінгводидактика, українська мова як іноземна, початкове навчання мови.

Larysa BIDENKO,
orcid.org/0000-0001-9128-5678
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Language Training for Foreign Citizens
of Sумы State University
(Sumy, Ukraine) l.bidenko@drl.sumdu.edu.ua

Hanna KYSELOVA,
orcid.org/0000-0002-0385-3215
Senior Lecturer of the Department of Language Training for Foreign Citizens
of Sумы State University
(Sumy, Ukraine) h.kyselova@drl.sumdu.edu.ua

EXPERIENCE OF THE USE OF ELECTRONIC RESOURCES AT THE INITIAL STAGE OF LEARNING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

The article presents practical experience of using electronic resources at the initial stage of learning Ukrainian as a foreign language.

The large number of educational platforms and the use of new methods of blended or distance learning yet do not allow to bring to a high level the study of Ukrainian as a foreign language. This is due to the lack of proper teaching materials, such as interactive manuals that are applicable for unsupervised activities, on-line lessons and additional interactive materials.

The article presents an analysis of scientific and didactic literature on the research problem. The authors draw attention to the urgency of studying the psychological and pedagogical aspects of the use of information and communication technologies, the development of the fundamental foundations of the theory of the pedagogical system and innovative processes, the widespread use of information and communication technologies in Linguistics.

The authors of the article present an attempt to comprehend, create and include in the educational process new tools, namely various electronic resources in the process of learning Ukrainian as a foreign language at the initial stage. By analyzing the acquired information concerning improving the methodological theory, an attempt is made to describe the applied methodology in accordance with the new learning circumstances.

Much attention of methodologists, teachers-practitioners is focused on learning online, the so-called «e-learning», using interactive technologies. It is a way of acquiring skills and abilities, in which learning takes place through the interaction of the student with computer resources. The article presents examples of the use of interactive educational and methodical complex on «Ukrainian as a foreign language» by teachers of the Department of Language Training for Foreign Citizens of Sumy State University. The possibilities of open and accessible teaching aids are indicated, samples of tasks and exercises are given.

The authors of the article came to the conclusion that the wide application of information and communication technologies in the process of teaching Ukrainian as a foreign language both allowed to expand the range of competencies of students, and also led to the creation of a new direction of electronic or computational linguistics. The integration of ICT in the educational process at the initial stage of language learning contributes to the formation of language, intercultural, and socio-cultural competencies; it enhances the motivation of students.

Key words: computer language didactics, Ukrainian as a foreign language, initial language learning.

Постановка проблеми. Інформатизація навчального процесу під час вивчення української мови іноземними громадянами залишається пріоритетним напрямом у сфері лінгвістичного навчання. Відповідно до цього відбуваються значні зміни в організації форм навчання, способах подачі та структуруванні матеріалу, форм контролю і взаємодії викладача і студента.

Інформаційно-комунікаційні технології (далі – ІКТ) дозволяють здійснювати моделювання і алгоритмізацію розумової діяльності, підвищують рівень мотивації, формують уміння пошуку нової інформації та застосування її у процесі мовлення тощо. Незважаючи на велику кількість освітніх платформ та намагання вивести процес навчання з аудиторії, застосовуючи змішане чи дистанційне навчання, все ж таки залишається невирішеною значна кількість проблем: дефіцит якісних електронних інтерактивних посібників, готових для використання під час самостійної роботи студентів, розміщених в Інтернеті; відсутність якісних дистанційних курсів, онлайн-уроків, додаткових інтерактивних матеріалів, розміщених на відкритих платформах.

Отже, для створення якісного сучасного методичного забезпечення навчання української мови як іноземної необхідне подальше дослідження дидактичних можливостей сучасних ІКТ.

Аналіз досліджень. Класична методична наука розглядає навчальні ІКТ і як самостійний метод навчання, і як цілісну систему наукової організації навчального процесу, і як нову педагогічну систему, що активно впроваджується і поступово заміщує традиційне навчання. Маніфестація інформаційних технологій як самостійного метода навчання не є, на нашу думку, коректною: вони органічно інтегруються в інші методи (Капітонова, Щукін, 1979: 119).

Методична теорія вивчає структуру та ознаки ІКТ, які формують їхню актуальність та ефективність. ІКТ має основні спільні риси з особистісно-орієнтованим методом навчання, а саме: гнучкість – можливість самостійно планувати час, місце і тривалість занять; модульність – можливість генерувати траєкторію свого навчання відповідно до своїх потреб і потенційних можливостей; доступність – незалежність від місця проживання того, хто навчається, і місця розташування освітнього закладу; рентабельність – зменшення економічних витрат освітніх установ, економія матеріальних ресурсів; мобільність – ефективна реалізація зворотного зв'язку між викладачем і учнями; охоплення – одночасне звернення до багатьох джерел навчальної інформації; технологічність – використання в освітньому процесі новітніх досягнень інформаційних і телекомунікаційних технологій;

соціальна рівноправність – рівні можливості отримання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я, елітарності й матеріальної забезпеченості учня; інтернаціональність – експорт та імпорт світових досягнень на ринку освітніх послуг тощо (Башмаков, 2003: 114).

Аналіз наукової та дидактичної літератури показує, що зараз також є актуальним вивчення психолого-педагогічних аспектів використання інформаційно-комунікаційних технологій (М. І. Желдак, І. В. Роберт); дослідження фундаментальних основ теорії педагогічної системи та інноваційних процесів (О. І. Богданов, В. І. Загвязинський, М. І. Махмутов і ін.). Застосуванню інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання мови іноземними громадянами присвячено роботи О. М. Горошкиної, Н. О. Гуляєвої, Г. І. Пашкової, М. М. Починкової, О. М. Семенов, Л. І. Синельникової, С. С. Флорова та ін.

Отже, застосування ІКТ дозволяє розширити, урізноманітнити методи і засоби навчання. Про це свідчать дисертаційні дослідження Н. І. Бойко, В. С. Краснопольського, О. М. Ванівської та ін. За допомогою електронних ресурсів стає можлива реалізація різних технологій навчання іноземних мов (Ю. В. Бадюк, В. В. Белгарік, Г. М. Ковтюк, Н. Б. Копняк, І. М. Кушнір, В. І. Стативка, А. В. Шевцова тощо).

У зв'язку з цим вважаємо важливим і доцільним вирішення задач щодо осмислення, створення і включення у навчальний процес нових засобів, а саме різноманітних електронних ресурсів, шляхом аналізу набутої інформації удосконалення методичної теорії, яка буде застосована відповідно до нових умов навчання, що стрімко змінюються.

Мета статті – описати досвід застосування і можливості електронних ресурсів у процесі навчання української мови як іноземної на початковому етапі студентів нефілологічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. ІКТ сприяють реалізації низки дидактичних завдань. Вони створюють сприятливі організаційно-методичні умови для навчальної діяльності, реалізують принципи наочності, доступності; керують навчальною інформацією; активізують пізнавальну діяльність; збільшують можливості диференційного й індивідуального навчання; покращують психолого-педагогічні умови навчальної діяльності; створюють зацікавленості; забезпечують сприятливий емоційний стан студентів; реалізують зміст навчання в нових інформаційних умовах.

Вищезазначені позиції свідчать про те, що ІКТ мають широко застосовуватися у процесі лінг-

вістичної освіти. Зокрема, новітні інформаційні засоби необхідні під час вивчення іноземних мов, української мови як іноземної в тому числі.

Останнім часом увага методистів прикута до навчання в онлайн-режимі, т. зв. e-learning, з використанням інтерактивних технологій. Прикладом може слугувати інтерактивний навчально-методичний комплекс із української мови як іноземної, розроблений науковцями кафедри мовної підготовки іноземних громадян СумДУ. Існує необхідність створення цілісної збалансованої системи електронних засобів навчання.

У сучасній методиці виокремлюються дві педагогічні моделі побудови електронних освітніх ресурсів: модель навчального посібника і модель навчального заняття. У побудові першої моделі використовується метафора навчального посібника – підручник, посібник, збірник вправ, тоді як друга модель передбачає лекцію, практичне заняття і т. п. з елементами ІКТ (так звана модель змішаного навчання) або з повним використанням ІКТ (дистанційна форма навчання) (Аствацатуров).

Які ж форми навчальної роботи з іноземними студентами з опанування української мови на початковому етапі є найбільш ефективними? Які нові інструменти може використовувати викладач на заняттях з української мови як іноземної? На початковому етапі навчання, коли студенти лише починають вивчати мову і потребують візуального контакту з викладачем, ми лише фрагментарно застосовуємо аудіо- та відеофайли, електронні енциклопедії, тестові завдання. Залучення ж до самостійного опанування мовного матеріалу без викладача за допомогою дистанційних курсів чи онлайн-уроків на початковому етапі, як свідчить багаторічна практика, є малоефективним.

У цій статті презентуються лише деякі навчальні електронні ресурси. Вони пройшли апробацію та, як показали досвід роботи та контрольні зрізи знань студентів на початковому етапі навчання, дали позитивні результати і є ефективними.

Презентація в Power Point. З презентації ми починаємо лише на 3–4-му тижні навчання, коли відпрацьовані перші базові лексико-граматичні теми «Знайомство», «Моя сім'я», «Мій друг», «Погода». На цей час лексичний запас студентів мінімальний. Тому викладачеві необхідно якомога частіше максимально візуалізувати лексику уроку, що дозволяє засвоїти її за короткий термін. Спочатку студенти працюють із презентаціями, які створює викладач. Ці презентації містять елементи різноманітних лексико-граматичних завдань (див. рис. 1). У подальшому ми

пропонуємо студентам створювати презентації під керівництвом викладача, а потім і самостійно. Обов'язковим є обговорення в групі, чия ж презентація є кращою. Дуже ефективними є презентації під час уведення країнознавчої інформації. Це, наприклад, малюнки з краєвидами України, історичними пам'ятками, фото видатних вітчизняних діячів, портрети історичних постатей тощо (Рис. 2).

Рис. 1. «Пори року»

Рис. 2. «Вищі навчальні заклади Сум»

Зауважимо, що з програмою створення презентацій студенти знайомі ще зі школи, їм не важко створити контент. Викладачу тільки треба допомогти перейти на українську версію. Це дозволяє ще раз закріпити форми важливих дієслів спілкування, наприклад, «читати», «писати», «говорити», «відповідати», «запитувати», «розмовляти» та запам'ятовувати такі дієслова, як «створювати», «копіювати», «зберігати», «запам'ятовувати», «надсилати», «видаляти» тощо.

Електронна пошта (e-mail). У методиці викладання української мови як іноземної існує низка наукових праць, в яких учені доводять доцільність використання електронної пошти в процесі вивчення іншомовної письмової комунікації (Жданова, Харитонова, Хромов, 2012: 10–11, Златів, 2014: 118). Проте в сучасних дидактичних матеріалах не представлені завдання, які можна виконувати за допомогою e-mail. Як показав досвід роботи на підготовчому відділенні, застосування можливостей електронної пошти щодо створення власних монологічних висловлювань має позитивні результати. Ми поділяємо точку зору методистів, які зазначають, що ефективність та доцільність застосування електронної пошти залежить від таких чинників: 1) мають застосовуватися матеріали, які відображають важливі, соціально значущі теми, представляють інтерес для обговорення в конкретній групі; 2) у процесі навчання використовуються завдання, спрямовані на порівняння, зіставлення, аналіз і культурну рефлексію; 3) у студентів має бути позитивне ставлення до представника контакту; 4) викладач виступає в ролі консультанта, який допомагає зрозуміти особливості культурних та навчальних цінностей для учасників діалогу (Жданова, Харитонова, Хромов, 2012: 9).

Починаючи з 4-го тижня роботи на підготовчому відділенні, слухачі під керівництвом викладача створюють свою електронну пошту на одній з українських поштових служб та щотижня мають

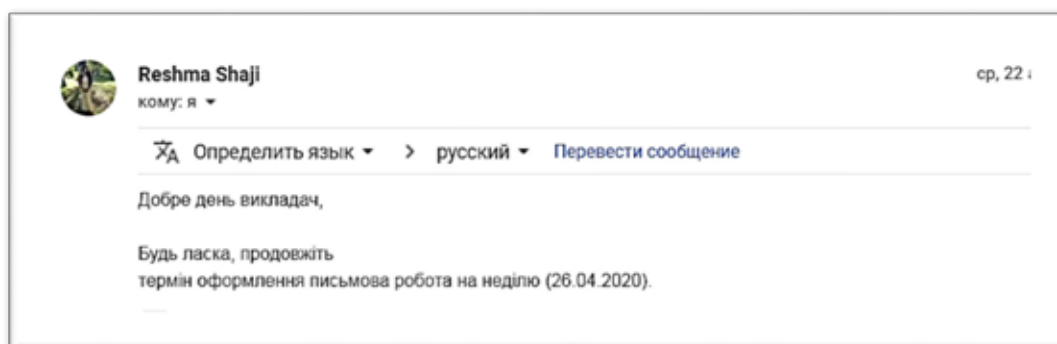

Рис. 3. «Лист-відповідь»

обмінюватися інформацією зі своїми одногрупниками та відповідати на листи від викладача (Рис. 3).

Створюючи електронні листи, студенти знайомляться з основними нормами електронного етикету, знайомляться з кирилицею, поступово опановуючи українську клавіатуру. Навчання переводиться з умовно мовленнєвої сфери на рівень мовленнєвої комунікації.

Інтернет-сайти. Завдяки інтернету студенти не тільки мають доступ до різних матеріалів довідково-інформаційного характеру, можуть працювати з пошуковими системами, з електронними виданнями, а й мають можливість використовувати ресурси багатьох сайтів у повсякденному житті. Наприклад, вивчаючи мовленнєву тему «У поліклініці. У лікаря», іноземні слухачі знайомляться з інформацією, розміщеною на сайтах клінік міста. Допоможуть сайти і навчити слухачів купувати електронні квитки, дізна-

тися про ціни (мовленнєві теми «На вокзалі», «Ресторан. Кафе. Їдальня») (Рис. 4).

Рис. 4. «У поліклініці. У лікаря»

Для реалізації комунікативних намірів спілкування в таких ситуаціях ми пропонуємо скористатися послугами інтернет-сайтів. Наприклад, під час вивчення мовленнєвої теми «Погода» завдання можуть бути такими:

Тема	Ситуація спілкування	Адреса сайту погоди
Погода	Ви з друзями вирішили піти на екскурсію до парку, але не знаєте, яка погода буде на вихідні. Зверніться до інтернет-сайту і з'ясуйте погоду.	https://ua.sinoptik.ua
Університет	Вам треба віддати зошит з української мови вашому викладачу. Зайдіть на сайт університету в розділ «Розклад», з'ясуйте, коли і в якій аудиторії буде викладач.	schedule.sumdu.edu.ua
Музей	Ви з групою зібралися до Художнього музею на екскурсію. Зайдіть на сайт і з'ясуйте: графік роботи музею, ціну квитків.	artmuseum.sumy.ua

Внутрішні освітні ресурси Сумського державного університету. Програми загального призначення, зокрема внутрішні загальні ресурси університету, є найдоступнішим джерелом для використання з освітньою метою. UMIX – середовище змішаного навчання. Тут розміщені матеріали різного призначення: теоретичний матеріал з мови, лінгвістичні таблиці, збірники вправ, презентації, тестові завдання, відкриті навчальні онлайн-курси, що містять навчальні програми

з економіки, фінансів, менеджменту, маркетингу та права. Екзаменаріум містить дистанційний курс з української мови як іноземної (див. рис. 5). З метою більш активної мотивації студентів вивчати українську мову ми розмістили на початку курсу інформацію про Україну, її звичаї та традиції, про місто, в якому вони навчаються.

Тексти уроків супроводжуються англomовними картами, фотознімками, є посилання для перегляду короткого відеofільму про Україну. Вивчення

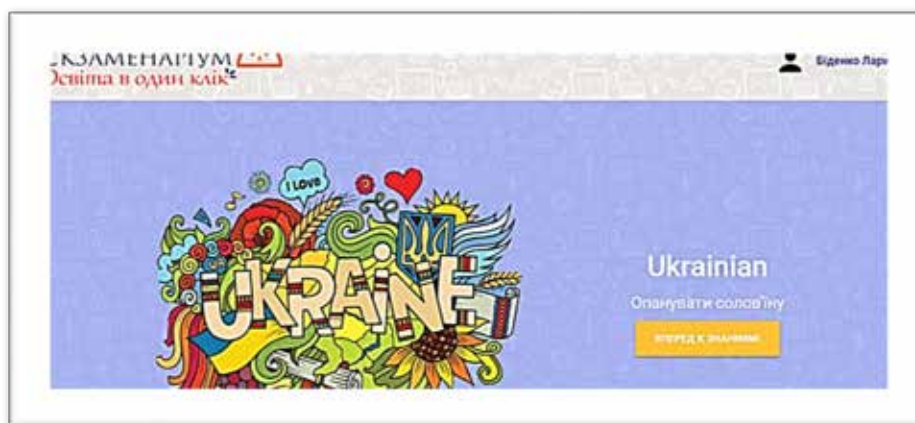

Рис. 5. «Сторінка дистанційного курсу з української мови як іноземної»

звуків і букв української мови ми починаємо з третього уроку. Для першого року навчання було відібрано такі граматичні теми, як число і рід іменників, поняття про відмінювання, особові та присвійні займенники, прикметники та їх узгодження з іменниками в роді та числі (на прикладах називного відмінка), числівники першого десятку, інфінітив та дієвідмінювання дієслів у теперішньому часі, творення імперативних форм. Ми забезпечили свої уроки створеними в онлайн-студії університету та завантаженими на YouTube відеоаудіофайлами, користуючись якими, студент не лише чує певний звук чи слово, а й бачить відповідну букву, слово, що вимовляється, пов'язуючи графічний образ з вимовою. Тексти уроків містять також численні таблиці, схеми, що допомагають унаочнити, структурувати граматичний матеріал. У кожному уроці подаємо завдання для самоконтролю, які готують студента для подальшого виконання тестів та проходження тренажерів. Більшість таких завдань супроводжуються прихованими ключами-відповідями, які студент може самостійно відкрити й здійснити самоперевірку. Відпрацювання набутих знань студенти зможуть здійснити на тренажерах, кожен з яких складається з кількох кроків: перетягти мишкою слова в потрібні клітинки таблиці, вибрати з випадного списку правильну відповідь, скласти діалоги за зразком, ставлячи наведені в довільному порядку репліки на потрібні місця тощо. Курс завершується українсько-англійським словником вивченої лексики, що дає змогу сту-

дентові швидко знайти раніше вивчене, але забуте слово. Слід зазначити, що, як свідчить досвід, існує нагальна потреба у створенні різноманітних інтерактивних фонотренажерів і графотренажерів для розвитку в студента кінестетичного сприйняття іноземної мови в артикуляційній і руکورуховій субмодальностях, що, безумовно, значно прискорить процес навчання.

Висновки. Стрімкий розвиток ІКТ та їх широке застосування у процесі викладання української мови як іноземної не тільки дозволили розширити діапазон компетенцій студентів, але й призвели до створення нового напрямку електронної, або комп'ютерної лінгвістики. Інтеграція ІКТ у навчальний процес на початковому етапі вивчення мови сприяє формуванню не тільки мовних, але й міжкультурних, соціокультурних та інших необхідних компетенцій, суттєво підвищує освітню мотивацію студентів.

Цілком очевидна необхідність створення цілісної збалансованої системи електронних засобів навчання української мови як іноземної, яка би відповідала освітнім стандартам. Для цього потрібен широкий обмін практичним досвідом створення та впровадження ІКТ – співпраця викладачів і методистів у загальнодержавному форматі. Потрібні також конференції, тренінги, семінари, які б дозволили викладачу корегувати його професіограму в напрямі розвитку тьюторських компетенцій, необхідних у комп'ютеризованому навчальному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аствацатуров Г. О. Педагогический дизайн мультимедийного урока. URL: http://vio.uchim.info/Vio_45/cd_site/articles/art_1_2.htm
2. Башмаков И. А. Разработка компьютерных учебников и обучающих систем. Москва : Филин, 2003.
3. Биков В. Ю. Впровадження інформаційних технологій у навчальний процес вищої школи. *Нові технології навчання*. Київ, 1995. Вип. 13. С. 154–158.
4. Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г. Технологія створення дистанційного курсу. Київ : Міленіум, 2008.
5. Гриценчук О. О., Коневщинська О. Е., Кравчина О. Є. Інформаційні та комунікаційні технології навчання в системі загальної середньої освіти зарубіжних країн : навч.-метод. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2012.
6. Жданова Е. В., Харитонова О. В., Хромов С. С. К вопросу о критериях отбора и оценки веб-ресурсов в преподавании иностранных языков и русского языка как иностранного. *Экономика, статистика и информатики. Вестник УМО*. 2012. № 3. С. 8–15.
7. Капитонова Т. И., Шукин А. М. Современные методы обучения иностранному языку. Москва : Русский язык, 1979.
8. Златів Л. М. Комп'ютерна лінгводидактика у викладанні мовознавчих дисциплін для студентів-філологів. *Наукові записки нац. ун-ту «Острозька Академія»*. Серія : психологія і педагогіка. 2014. Вип. 29. С. 116–120.
9. Осова О. О. Теоретико-методичні засади реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2018.
10. Полат Е. С., Бухаркина М. Ю., Моисеева М. В. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров. Москва : Академия, 2000.
11. Шуменко О. А., Шипілова І. Ю. Використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій під час викладання іноземних мов. *Філологічні трактати*. 2013. Т. 5. № 4. С. 84–89.

REFERENCES

1. Asvatsurov H. O. Pedagogichnyi dizain multymediinoho uroku. [Pedagogical design of a multimedia lesson]. URL.: http://vio.uchim.info/Vio_45/cd_site/articles/art_1_2.htm/ [in Russian].
2. Bashmakov Y. A. Razrabotka kompiuternykh uchebnykov y obuchaiushchykh system. [Development of computer textbooks for students]. M.: Fylyn, 2003 [in Russian].
3. Bykov V. Y. Vprovadzhennia informatsiinykh tekhnolohii u navchalnyi protses vyshchoi shkoly. [Introduction of information technologies in the educational process of higher school]. New technical technologies, 1995, Vyp. 13, pp. 154–158. [in Ukrainian].
4. V. Yu. Bykov, V. M. Kukharenko, N. H. Syrotenko, O. V. Rybalko, Yu. M. Bohachkov, Tekhnolohiia stvorennia dystantsiinoho kursu. [Technology of creating a distance course]. Kyiv, Ukraina : Milenium, 2008. [in Ukrainian].
5. Hrytsenchuk O. O., Konevshchynska O. E., Kravchyna O. Ye. Informatsiini ta komunikatsiini tekhnolohii navchannia v systemi zahalnoi serednoi osvity zarubizhnykh krain: navch.-metod. posib. [Information and communication technologies of education in secondary general secondary education of foreign countries]. Kyiv, Pedagogichna dumka, 2012. [in Ukrainian].
6. Zhdanova E. V., Xarytonova O. V., Xromov S. S. K voprosu o kriteriyah otbora i otsenki veb-resursov v prepodavanii inostrannykh yazykov i russkogo yazyka kak inostrannogo. [Guidelines on Criteria Select and evaluate web resources in the preparation of foreign languages and Russian as a foreign language]. Economics, statistics and computer science. 2012, Nr 3, pp. 8–15. [in Russian].
7. Kapytonova T. I. , Shchukyn A. M. Sovremennyye metody obucheniya inostrannomu yazyku. [Modern methods of teaching foreign students language]. Moscow: Russkiy yazyk, 1979. [in Russian].
8. Zlatic L. M. Kompiuterna linhvodydaktyka u vykladanni movoznavchykh dystsyplin dlia studentiv-filolohiv. [Computer linguodidactics in teaching linguistic disciplines for students of philology]. Scientific notes of nat. University «Ostroh Academy». Series: psychology and pedagogy. Vip. 29, pp 116-120, 2014. [in Ukrainian].
9. Polat E. S., Bukharkyna M. Yu., Moyseeva M. V. Novyye pedagogicheskie i informatsionnyie tehnologii v sisteme obrazovaniya : ucheb. posobie dlya stud. ped. vuzov i sistemyi povyish. kvalif. ped. kadrov. [New pedagogical technologies]. Moscow: Akademyia, 2000. [in Russian].
10. Osova O. O. Theoretical and methodical principles of implementation of innovative technologies of teaching foreign languages in higher pedagogical educational institutions. [Theoretical and methodological principles of implementation of innovative technologies of foreign language teaching in higher pedagogical educational institutions], Dr. ped. sci. Kharkiv Pedagogical University, 2018. [in Ukrainian].
11. Shumenko O. A., Shypilova I. Yu. Vykorystannia suchasnykh informatsiino-komunikatyvnykh tekhnolohii pid chas vykladannia inozemnykh mov. Filolohichni traktaty. [Using modern information and communication technologies in teaching oreign languages], Philological treatises. T. 5, № 4, pp. 84–89, 2013. [in Ukrainian].